

УДК 321.01(477.44)

Тетяна Каросва,

*доктор історичних наук, доцент,
доцент кафедри історії та культури України Вінницького
державного педагогічного університету
ім. Михайла Коцюбинського
e-mail: urasim@list.ru*

З ДОСВІДУ РОБОЧОЇ ГРУПИ ЩОДО «ДЕКОМУНІЗАЦІЇ» ПУБЛІЧНОГО МІСЬКОГО ПРОСТОРУ ВІННИЦІ: ПОГЛЯД ІСТОРИКА

У статті висвітлюється діяльність робочої групи, створеної для виконання Закону України «Про засудження тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» у Вінниці. Група мала виявити у публічному міському просторі символи, що містять комуністичну та радянську символіку, розробити рекомендації та пропозиції щодо перейменування міських топонімів, які символізували комуністичний тоталітарний режим.

Пропонований у статті матеріал упорядковано такими блоками: а) створення робочої групи; б) алгоритм прийняття рішень робочою групою (погляд істориків); в) наукові засади роботи групи істориків; г) відбір об'єктів для подальшого обговорення; д) порядок обговорення запропонованих нових назв.

До складу міської робочої групи увійшли 6 місцевих істориків різних поколінь та з різних організацій, як державних, так й громадських. Робота групи істориків була організована на підставі поданих нижче принципів:

толерантності (передбачає повагу до різних канонів історичної пам'яті, крім обговорюваного);

історизму (врахування не тільки подій минулого, а й тенденцій теперішнього та завдань майбутнього);

просвітництва (має сприяти формуванню діалогу / колективної пам'яті різних соціальних груп населення);

цілісності з перспективою формування цілісного образу (іміджу) / бренду міста.

Для впорядкування роботи було розроблено низку маркерів щодо практики перейменування топонімів, що мали застосовуватися одночасно або послідовно, залежно від конкретної ситуації, але кожна пропозиція розглядалася з врахуванням цих підходів:

історичності (передбачає відновлення історичної назви, запровадження історико-урбаністичних практик);

комеморації (традиційно спрямовує увагу на формування національно-державної ідентичності та культурної матриці нації, проте вінницька група апелювала до ідентичності локальної міської спільноти, не полишаючи загальнонаціональних завдань);

локальності (обумовлюється особливостями регіональної (Вінниці, Брацлавщини, Поділля) природи, історії, економіки та культури);

конкретності (передбачає обумовленість топоніму його конкретними місцевими (у масштабах топоніму) обставинами (географічними, біологічними, індустріальними, культурними, релігійними, персонілогічними тощо);

актуалізації (враховується необхідність акцентування уваги на певних подіях та особах, як правило, не національного масштабу).

Усього було перейменовано 147 топонімів (85 назв) та змінено обґрунтування 5 назв 12 топонімів з 836 міських топонімів. Таким чином декомунізація охопила 19% міської топонімічної системи.

Ключові слова: декомунізація, Вінниця, топонімічна система, топонім, коменорація

У незалежній Україні вже виросло нове покоління, навколо якого у публічному просторі продовжували панувати радянські та комуністичні коменоративні практики, зокрема зберігалися відповідні топонімічна система і монументальні пам'ятки. І це не могло не продукувати образи минулого. А країна змінювалася. Старі уподобання і симпатії гальмували зміну встановленого порядку на нові починання. Попри безумовну потребу історичної тягlosti, в нових політичних і соціальних обставинах для поступального руху потрібні були нові практики реагування на сьогодення, нова колективна пам'ять. Декомунізація публічного простору була одним з найнагальніших завдань суспільства. У 2015 р., хоч і з запізненням, цей процес був розпочатий на державному рівні. Насамперед він торкнувся топонімічної системи – найзручнішого інструмента колективного вироблення минушнини, який дає при цьому можливість висловлення різних поглядів у політичній, культурній, мовній та релігійній площинах на місцевому і державному рівнях. Досвіду «декомунізації» і спробі впливу на формування нової ідентичності міського простору на прикладі Вінниці присвячена пропонована публікація.

Тривалий час вінницька топонімічна система формувалася та змінювалася залежно від політичних подій, державної політики та ідеології. Початок масових перейменувань вулиць і площ у Вінниці датується 1830-ми рр., після затвердження генерального плану розвитку міста, що розроблявся з 1825 р. Саме за царювання Миколи I централізаторська політика російської влади позначилася на уніфікації назв вулиць. Купецькими, Дворянськими, Миколаївськими, Петропавлівськими вулицями заряснів міський ландшафт всієї Російської імперії.

Наступне широкомасштабне втручання у топоніміку міста відбулося 1910 р. Міською управою було затверджено найменування та перейменування 69 топонімів (хоча ще на початок ХХ ст. у місті (без передмість) рахували 44 вулиці, 11 провулків та 6 площ, що мали назви)¹. Основою нової топоніміки обрали історичні події та постаті, причому події місцевої історії розглядалися в контексті імперської історіографії. Типовими формулами обґрунтування стали фрази, на кшталт: «на честь Олега, який силою та переговорами прилучив населення теперішнього Поділля до Київської Русі». Цей же імперський контекст позначився і на найменуванні

¹ (1911) Путеводитель и справочник по г. Виннице с календарем на 1911 г. Винница, 62-63.

мікрорайону «Слов'янська сторона» та його вулиць (Сербська, Польська, Болгарська, Герцоговінська, Чеська тощо).

Топонімічна система міста практично повністю змінилася у 1921 р. У Вінниці тоді нараховувалося 102 вулиці та 25 провулків, включаючи передмістя Старе місто¹, з яких 109 (85,8%) радянлізували. Упродовж наступних двадцяти років відповідно до пропагандистських цілей Комуністичної партії та уряду вулиці продовжували перейменовувати по другому, а то й третьому колу. Особливо яскраво це проявилось у 1930-х рр., коли формувався образ нового радянського героя – сучасника. Імена на той час живих людей (Ширшова, Папаніна, Осипенко, Чкалова) увічнювалися у назвах вулиць. Паралельно з цим зникали імена «ворогів народу» – Троцького, Раковського, Чубаря тощо.

У вересні 1941 р. нацистська окупаційна влада провела кампанію з дерадянізації топонімічної міської системи з відчутним елементом українізації². Але цей первинний варіант не задовольнив нову владу, тому наступного року був розроблений інший проект, а 1943 р. ще один. Загальна українізаційна спрямованість зберігалася, проте така ситуація аж ніяк не могла сприяти укоріненню нової топонімічної системи, тим більше, що наступного року з поверненням радянської влади було відновлено довоєнні назви.

Відтоді практика перейменувань, особливо ювілейних (1954, 1957, 1967, 1975, 1985 рр.), звично продовжувалася. У 1950–1960-ті рр. у міську межу увійшли передмістя Тяжилів (1950), Сабарів (1967), Вінницькі Хутори (1968). Через дублювання назв вулиць топонімічна міська мережа потребувала уніфікації, тому у травні 1968 р. 52 вулиці та провулки було перейменовано.

Наступною кампанією з масового перейменування (26 топонімів) стали 1990–1993 рр., коли частково відновили історичні назви, частково декомунізовано старі.

У 1992 р. демонтували пам'ятник В.І. Леніну на центральній площі, яка з того ж року почала називатися майданом Незалежності. Фактично це був перший випадок зникнення пам'ятки історії та монументального мистецтва з міського ландшафту, адже до революції у повітовій Вінниці не було жодного пам'ятника, під час нацистської окупації 2 наявних об'єкти залишилися на місцях, хоча написи постраждали. Пам'ятник Й.В. Сталіну «розчинився» якось тихо, адже стояв він на периферії міста, біля заводууправління хімзаводу, і був мало презентабельним.

У 2015 р., розпочинаючи нову хвилю декомунізації топонімічної системи міста, історики прагнули свідомо підійти до практики перейменувань вулиць, щоб не повторювати пам'ятні церемонії попереднього ладу. Деконструкція обіцяла стати продуктивною. Міська топоніміка мала обслуговувати потреби саме місцевої громади, а вже потім розчинятися у загальнодержавному контексті.

Створення робочої групи. Робоча група з питань заборони використання комуністичної та націонал-соціалістичної (нацистської) символіки на території Вінниці при Вінницькій міській раді мала виявити знаки і символи у публічному міському просторі, що містять комуністичну та радянську символіку, розробити пропозиції щодо зміни відповідних міських топонімів.

¹ Державний архів Вінницької області, ф. Р-230, оп. 3, спр. 65, арк. 33-36.

² Там само, ф. Р-1312с, оп. 1с, спр. 1355, 23 арк.

Перше організаційне засідання робочої групи відбулося 25 червня 2015 р. Законодавством передбачалося завершення «декомунізації» до 21 листопада 2015 р., проте у місті вона тривала до 29 квітня 2016 р., коли міські депутати ухвалювали рішення щодо об'єктів, які викликали особливо гострі дискусії.

Ядро робочої групи склали історики: доктор історичних наук, директор Державного архіву Вінницької області Юрій Легун; доктор історичних наук, завідувач кафедри філософії, соціально-політичних дисциплін та етнології Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського Ольга Коляструк; кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії, соціально-політичних дисциплін та етнології Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського Тетяна Кароєва; кандидат історичних наук, член обласної редакційної колегії «Реабілітовані історією. Вінницька область» Сергій Калитко; директор Вінницького обласного краєзнавчого музею Катерина Висоцька та керівник ГО «Спільнота «Історія Вінниці» Олександр Федоришен. Крім них, до складу робочої групи увійшли депутати міської ради Наталя Космина, Степан Бессолов, Антоніна Іващук; голова Асоціації органів самоорганізації населення м. Вінниці Наталія Панчук; головний архітектор міста Олександр Рекута та начальник Вінницького БТІ Діна Нагірняк. Головою робочої групи було призначено заступника міського голови Андрія Реву.

Алгоритм прийняття рішень робочою групою (погляд істориків). Історики ухвалили рішення працювати додатково. Вони збиралися окремо для попередніх дискусій і, лише узгодивши свою позицію, виходили зі спільними пропозиціями для обговорення з іншими членами робочої групи. Чи були протиріччя між істориками? Були. Адже шість осіб, представники різних поколінь, зі своїми поглядами, світоглядними уявленнями, врешті-решт, власними історичними симпатіями не могли не сперечатися один з одним. Проте на засіданнях робочої групи, як правило, озвучувалася єдина позиція за кількома виключеннями, коли вже її члени включалися в активне обговорення конкретної ситуації.

Поточні рішення робочої групи оприлюднювалися через ЗМІ та інтернет-ресурси. Для спрощення контактів з вінничанами істориками було створено електронну пошту за адресою: vindecomun@gmail.com, куди можна було надсилати пропозиції, коментарі та зауваження. Усього на електронну адресу звернулося понад 400 дописувачів. На поштову адресу міської ради надійшло понад 70 звернень. Серед конструктивних листів варто згадати 27 комплексних пропозицій, зокрема від історика, краєзнавця Андрія Баніта (близько 50 назв), журналіста Олександра Дмитрука (близько 60 назв). Деякі вулиці, особливо центральні, постійно знаходилися під прицілом вінницької громадськості, тому для кожної, врешті-решт, набралось від 3 до 5 варіантів назв.

Після другого засідання, у середині липня 2015 р., відбулася прес-конференція, на якій істориками було оприлюднено попередній список вулиць, що мали бути перейменовані, і прокоментовано появу кожної позиції у цьому переліку.

У середині серпня був надрукований список пропозицій з новими назвами топонімів та список об'єктів, що підлягають демонтажу.

Через осінні вибори у Верховну Раду України та місцеві Ради процес ухвалення рішень дещо уповільнився, і упродовж трьох місяців городяни мали можливість обговорити пропозиції, ще раз запропонувавши своє бачення. Перші громадські слухання провели лише 4 грудня, а рішення міськими депутатами ухвалювалося уже 25 грудня 2015 р., проте рішення щодо низки топонімів (6 назв) було відкладено, і другі громадські слухання уже проводилися 7 квітня. Остаточне рішення щодо решти топонімів та об'єктів, що підлягають демонтажу, ухвалили 29 квітня 2016 р.

Наукові засади роботи групи істориків. Історики усвідомлювали, що за браком часу у громадських активістів радянська схема «спочатку нищити, а потім будувати» може автоматично актуалізуватися і перенестися на будівництво українськості через декомунізацію. Вони також розуміли, що багатьом може здатися, що простим «вирізанням» небажаних фрагментів минулого можна змінити суспільство. Водночас обговорювалося, що у частини населення внаслідок миттєвого зникнення шару історії з середовища, в якому пройшло майже все життя людей, можуть виникнути думки про непотрібність/безрезультативність їхнього життя. Історики міркували, що збереження у назвах топонімів відповідних асоціацій сприятиме збереженню пам'яті про ці події, і це має позитивні риси: тяглість історії для особистісної пам'яті, свідчення про особисту присутність в історії: «ця епоха – це моє життя». У такий спосіб ніби легалізується (підтверджується існування) буття конкретної людини. Перекреслення елементів минулого ніби позбавляє сенсу, перекреслює усе життя певних поколінь. Старі уподобання та симпатії могли допомогти сприйняти нову назву, щоб мінімізувати ускладнення нової повсякденної практики. Тому члени групи прагнули максимально використати старі комеморативні практики у нових реаліях (наприклад, пропонуючи вулицю Червоноармійську перейменувати у Стрілецьку, де розташовані військові частини до сьогодні; Піонерську – у Пластову). Вони поставили собі за мету підлаштовувати топонімічну систему під людей, які жили або відвідували ті чи інші вулиці, водночас не полишаючи прагнення вплинути на формування пам'яті конкретної вінницької міської спільноти та оформлення політичної ідентичності.

Усвідомлюючи тиск суспільства, враховуючи власного життєвий досвід, політичну ситуації в країні історики намагалися впорядкувати свою діяльність, чітко окресливши підходи та такі принципи роботи «історичної» групи:

- толерантності (передбачає повагу до різних канонів історичної пам'яті, крім обговорюваного);
- історичної тяглість (апелує не тільки до минулого, а й до тенденцій теперішнього та завдань майбутнього);
- просвітництва (має сприяти формуванню діалогу/колективної пам'яті різних соціальних груп населення);
- цілісності з перспективою формування цілісного образу (іміджу) / бренду міста.

Для впорядкування роботи було розроблено низку маркерів щодо практики перейменування топонімів, які мали застосовува-

тися одночасно або послідовно, залежно від конкретної ситуації. Кожна пропозиція розглядалася з урахуванням:

- історичності (передбачає відновлення історичної назви, запровадження історико-урбаністичних практик);
- коменорації (традиційно спрямовує увагу на формування національно-державної ідентичності та культурної матриці нації, проте вінницька група апелювала до ідентичності локальної міської спільноти, не полишаючи загальнонаціональних завдань);
- локальності (обумовлюється особливостями регіональної (Вінниці, Брацлавщини, Поділля) природи, історії, економіки та культури);
- конкретності (передбачає обумовленість топоніму його конкретними місцевими (у масштабах топоніму) обставинами (географічними, біологічними, індустріальними, культурними, релігійними, персонологічними тощо);
- актуалізації (враховується необхідність акцентування уваги на певних подіях та особах, як правило, не національного масштабу).

Відбір об'єктів для подальшого обговорення. Хоча Вінницька міська рада, створюючи робочу групу, цілком логічно залучила до співпраці департамент архітектури, який надав членам робочої групи список з 127 топонімів, що мають бути перейменованими, група істориків ухвалила рішення обговорити цей список окремо і уточнити його. Внаслідок їхньої діяльності був створений новий список, що складався з трьох частин: топоніми, які однозначно потрапляли під дію закону – 56 назв (102 топоніма); топоніми, що мали різну інтерпретацію і потребували додаткового обговорення – 25 назв (60 топонімів); топоніми, які можна зберегти, змінивши їхнє трактування – 7 назв (15 топонімів).

У другу частину списку потрапили, наприклад, такі топоніми, як вулиця Карла Маркса, який начебто не потрапляв під пряму дію законів про декомунізацію, проте усі асоціації, що виникали навколо нього у середнього та старшого покоління вінничан, вимагали переносу його імені у першу частину. Водночас топонім «Квітневий провулок» у населення сприймався уже як весняний, а не як провулок, названий на честь лєнінських квітневих тез 1917 р., тому його взагалі виключили зі списку перейменувань. Вулицю Першотравневу, попри збереження державного свята, вирішили перейменувати, і через загальну семантику назви, й через її локалізацію у центрі міста.

У третю частину списку потрапила, наприклад, вулиця Михайла Максимовича. За попередніми опитуваннями, значна частина городян вважала, що це видатний український вчений-енциклопедист, історик і етнограф, перший ректор Київського університету, а не член Подільського губернського виконкому, який загинув у 1919 р. У цьому випадку прийнято рішення про збереження назви топоніма, але з новим трактуванням.

Після обговорень робочою групою оприлюднено було попередній список з 74 назв (134 топонімів), що мали перейменуватися, та 7 назв (15 топонімів), що мали змінити трактування. У подальшій роботі цей список додатково коригувався.

Істориками був складений також список об'єктів, які містили комуністичну символіку.

Порядок обговорення запропонованих нових назв. Для кожного топоніма пропозиції щодо нової назви обговорювалися приблизно за наступною схемою: 1) спроба відновлення історичної назви; 2) спроба прив'язки до місцевих об'єктів цього топоніму, локальних особливостей місцевості, людей, пов'язаних з цією місцевістю; 3) спроба продовжити логіку назв навколишніх топонімів, вибудовування асоціативного ряду; 4) апелюючи до місцевих особливостей, пошук серед імен, пов'язаних з Вінницею та Поділлям; 5) так само апелюючи до місцевих особливостей, пошук серед імен видатних українців.

Зрілі, зважені пропозиції громадських ініціативних груп пропонувалися на розгляд робочої групи. Наприклад, від мешканців вулиці Павлика Морозова надійшов лист з проханням увічнити ім'я Богдана Ступки. Ця пропозиція й обговорювалася на громадських слуханнях.

Показовою тут може бути також історія з перейменуванням вулиці Інтернаціональної, щодо якої було кілька пропозицій, основними серед яких можна вважати увічнення імен художника Натана Альтмана, уродженця міста, і Олександра Соловйова, вінницького вчителя. Останній понад сорок років очолював провідну вінницьку школу – фізико-математичну школу № 17 (тепер – фізико-математична гімназія № 17), що знаходиться саме на цій вулиці. Сьогодні вона є однією з перших опорних шкіл Міністерства освіти та науки України. Після Соловйова заклад понад 25 років очолював його учень В. Сапіга, а тепер третій рік – уже його учениця В. Нестюк. Тобто за сімдесят років в школі змінилося лише три директори. Учні цієї школи щороку традиційно перемагають на Всеукраїнських олімпіадах з різних предметів, беруть участь у Міжнародних олімпіадах.

Випускники сьогодні живуть у різних країнах світу. Коли один з них через соціальні мережі звернувся за підтримкою до віртуального середовища, то на електронну адресу робочої групи надійшли сотні листів із зверненням про вшанування пам'яті Вчителя. Керівництво школи, учительський колектив і батьки також підтримали цю ідею. Попри побоювання, особливо дописувачів з Російської Федерації, що вчителя і комуніста у сьогоденній Україні не вшанують, перейменування відбулося. Зрозуміло, що це був певний знак і для освітнього середовища міста, і для батьків та їхніх дітей, які навчаються та будуть навчатися у цій школі. Але частина вінничан й досі залишається незадоволеною цим рішенням, адже вулиця, хоча коротка (до 300 м), проте знаходиться у центральній частині міста, тому, на їхню думку, заслуговує на іншу, вагомішу назву.

Від громадськості надходило чимало прохань про нейтральні назви вулиць. Люди наперед намагалися мати нову назву топоніму, що не підлягав би зміні через політичні мотиви. За можливості локалізації у даному місці нейтральної назви, подібні варіанти пропонувалися. Наприклад, вулиця Соняшникова поряд з оліежиркомбінатом. Разом з тим, іноді виникали ситуації, коли

такі нейтральні назви не влаштовували громадських активістів. Так, була пропозиція назвати одну з вулиць Деснянською, оскільки вулиця вела до присілка Десна. Група мешканців вулиці під час громадських слухань загітували зібрання проголосувати за відзначення пам'яті Сергія Зулінського, вояка, який загинув в АТО. І пропозиція робочої групи щодо нейтральної назви не пройшла.

Результати. Усього було перейменовано 147 топонімів (85 назв) та змінено трактування для 5 назв 12 топонімів з 836 міських топонімів. Таким чином, декомунізація охопила 19% міської топонімічної системи. Збережено такі назви: вулиця 28 червня, Кузнєцова, Лебединського, Максимовича, Константиновича. Розглянуто 34 об'єкта з символікою комуністичного тоталітарного режиму, з яких 20 демонтовано. Сім об'єктів, що мали статус пам'яток історії та монументального мистецтва, було передано на зберігання в обласний краєзнавчий музей. Це пам'ятки нашого спільного минулого, що згодом можуть використовуватися у відповідних музейних виставках. Проекти реконструкції пам'яток архітектури мали розроблятися у 2016 р.

У зв'язку з практикою систематичного перейменування топонімів у Вінниці складно було відновлювати історичні назви, оскільки вони, як правило, відображали політичні тенденції певного періоду. На карту міста вдалося повернути лише 5 історичних назв, оскільки ще на початку 1990-х рр. уже пройшла хвиля їхнього відновлення. У топонімічну систему було введено 10 назв історичного і географічного характеру, обумовлених минулим та географією міста і краю, не прив'язуючись до постатей. Це, наприклад, такі топоніми, як Єрусалимка, Мури, Гайдамацька, Замостянська, Чумацька, П'ятничанська тощо.

Намагання популяризувати минуле міста шляхом увічнення постатей, які пов'язані з Вінницею, призвели до того, що така група стала найбільшою – 26 назв. Навіть серед українських відомих особистостей обиралися такі, які пов'язані з нашим містом або краєм. Серед українських видатних діячів, які напряду не пов'язані з Вінницею, – 17 постатей. Усього в топонімічну систему увійшло 68 нових персоналізованих назв.

Якщо у радянський період перевагу надавали іменам державних, партійних та військових діячів, а також учасникам міжнародного комуністичного руху, або так званим меморіальним топонімам, то робоча група надала перевагу місцевим іменам, не звертаючи уваги на професійну сферу діяльності. Якщо все ж таки спробувати згрупувати за цією ознакою топоніми, то результат буде таким: 18 військових, 14 вчених, 8 письменників, 5 державних і 3 релігійних діяча, 4 актора, 1 вчитель, 1 міський голова, 1 спортсмен тощо. Деякі постаті потрапляють у кілька груп одночасно. Відзначимо також, що свідоме прагнення вплинути на політичну самоідентифікацію громадян призвело до акцентування на маркуванні боротьби за державну незалежність України, тому на карті міста з'явилися імена Симона Петлюри, гетьмана Скоропадського, Якова Гальчевського, генерала Безручка тощо.

Назагал, 82,3% усіх нових топонімів прив'язано до краю, підкреслюють (певною мірою формують) локальну ідентичність вінничан, решта популяризують загальноукраїнську спадщину.

На продовження декомунізації комеморативних практик міста в лютому 2016 р. пройшла перша хвиля зміни назв зупинок громадського транспорту. У міському транспорті розпочалась кампанія з популяризації нових назв вулиць і зупинок. Записано короткі оповідні повідомлення про топоніми та зупинки, що оголошуються відповідно до маршруту. На День міста у вересні 2016 р. в межах локації «Вінниця історична» був реалізований проект «Вулиці міста», присвячений популяризації нових назв топонімів.

Підсумовуючи, слід зазначити, що історики свідомі певної химерності результату своєї роботи, оскільки у первинні виважені та збалансовані фахові пропозиції спочатку втрутилися члени робочої групи, потім дописувачі, наприкінці учасники громадських слухань, але попри зміни, в цілому, загальна заданість на формування локальної ідентичності збереглася. Історики використали те вікно можливостей впливу на суспільство, що відкрилося перед ними, не впадаючи у політичні крайнощі і намагаючись надати топонімічній системі свого оригінального вінницького звучання у загальноукраїнському контексті.

REFERENCES:

(1911) Putevodytel' y spravochnyk po h.Vynnytse s kalendarem na 1911 h. Vynnytsa, 62-63.

Vinnyts'ka mis'ka uprava Fund R-230. Description 3. Case 65. Derzhavnyy arkhiv Vinnyts'koyi oblasti – The State archives of Vinnytsya region.

Vinnyts'ka mis'ka uprava pid chas nimets'ko-fashyst-s'koyi okupatsiyi Fund R-1312s. Description 1s. Case 1355. Derzhavnyy arkhiv Vinnyts'koyi oblasti – The State archives of Vinnytsya region.

Татьяна Кароева

ИЗ ОПЫТА РАБОЧЕЙ ГРУППЫ ПО «ДЕКОММУНИЗАЦИИ» ПУБЛИЧНОГО ГОРОДСКОГО ПРОСТРАНСТВА ВИННИЦЫ: ВЗГЛЯД ИСТОРИКА

В статье освещается деятельность рабочей группы, созданной для выполнения Закона Украины «Об осуждении тоталитарных режимов в Украине и запрет пропаганды их символики» в Виннице. Группа должна была выявить в публичном городском пространстве символы, содержащие коммунистическую и советскую символику, разработать рекомендации и предложения по переименованию городских топонимов, которые символизировали коммунистический тоталитарный режим.

Предлагаемый материал сгруппирован такими блоками: а) создание рабочей группы; б) алгоритм принятия решений (взгляд историков); в) научные основы работы группы историков; г) отбор объектов для дальнейшего обсуждения; д) порядок обсуждения предложенных названий.

В состав городской рабочей группы вошли 6 местных историков разных поколений и разных организаций, как государственных, так и общественных. Для организации работы историками были определены следующие принципы деятельности:

- толерантности (предусматривает уважение к различным канонам исторической памяти, кроме обсуждаемого);

- историзма (апеллюет не только к прошлому, но и к тенденциям настоящего и задачам будущего);
- просвещения (стремиться к формированию диалога / коллективной памяти различных социальных групп населения);
- целостности с перспективой формирования целостного образа (имиджа) / бренда города.

Для упорядочивания работы был разработан ряд маркеров для практики переименования топонимов, которые должны были применяться одновременно или последовательно, в зависимости от конкретной ситуации, но каждое предложение рассматривалось с учетом этих подходов:

- историчности (предусматривает восстановление исторического названия, введение историко-урбанистических практик);
- комеморации (традиционно направляет внимание на формирование национально-государственной идентичности и культурной матрицы нации, однако винницкая группа апеллировала к идентичности городского сообщества, не игнорируя общенациональные задачи;
- локальности (обуславливается особенностями региональной (Винница, Брацлавщина, Подолье) природы, истории, экономики и культуры;
- конкретности (предусматривает обусловленность топонима конкретными местными (в масштабах топонима) обстоятельствами (географическими, биологическими, индустриальными, культурными, религиозными, персоналогическими и т.п.);
- актуализации (учитывается необходимость акцентирования внимания на определенных событиях и лицах, как правило, не национального масштаба).

Всего было переименовано 147 топонимов (85 названий) и изменены обоснования 5 названий 12 топонимов из 836 городских топонимов. Таким образом, декоммунизация охватила 19% городской топонимической системы.

Ключевые слова: декоммунизация, Винница, топонимическая система, топоним, коммеморация

Tetiana Karoyeva

ABSTRACT OF PRACTICAL ACTIVITY OF A WORKGROUP ON «DECOMMUNIZATION» OF PUBLIC AREA OF THE TOWN OF VINNYTSIA: HISTORIAN'S VIEW

The article deals with practical activity of the workgroup created in order to administer the Law of Ukraine «On condemnation of totalitarian regimes in Ukraine and prohibition of propaganda of their insignia» within the town of Vinnytsia. The workgroup had to reveal objects containing communist and Soviet insignia that exist in the public urban area, to work out advices and propositions as to replacing town toponyms containing insignia of communist totalitarian regime with new names.

The article content is arranged in the following blocks: a) creation of the workgroup; b) decision-making algorithm (from historians' point of view); c) scientific grounds of historian group activity; d) selection of objects for further discussion; e) procedure of discussion of proposed new toponyms.

Six historians residing in Vinnytsia were introduced into the workgroup. They belong to various generations and represent both governmental and public organizations. The following principles have been defined for organizing of the historian group activity:

- *toleration (provides for respectful attitude towards various canons of historic memory except for Soviet-communist one);*
- *historicism (due regard to be paid not only to the past but to current tendencies and challenges of the future as well);*
- *education (the activity has to promote dialogs between various social groups and formation of unified collective memory);*
- *local topicality with a view to formation of unified image / brand of the town.*

Several approaches to practical activity on replacing of toponyms have been developed in order to ensure smooth work process. They were intended to be used simultaneously or in sequence depending on actual situation but every proposal was concerned from the proposed standpoints in line with all the following approaches:

- *historicity (provides for restoration of historical names of places and implementation of historical and urban practical methods of representation of the town history in toponymy);*
- *commemoration (this approach traditionally provides for drawing attention to formation of ethnic and national identity and cultural matrix of the nation, but in the course of solving of nation-wide problems Vinnytsia historian group strived to be oriented to identity of local urban community);*
- *locality (conformity of toponyms to peculiarities of nature, history, economics and culture of Vinnytsia, Bratslavshchyna and Podillia regions);*
- *concreteness (provides for conformity of a toponym to its actual local (in line with toponym's scale) circumstances (geographical, biological, industrial, cultural, religious, personological etc.);*
- *actualization (due regard to be paid to necessity of drawing attention to certain events and persons that, as a rule, are not of the nationwide scale).*

Out of total 836 town place names 147 toponyms (85 names) have been replaced for new ones and reasoning for 5 names (12 toponyms) has been changed. Thus decommunization encompassed 19% of the town toponymical system.

Keywords: *decommunization, Vinnytsia, toponymical system, toponym, commemoration.*